

УДК 371.214.114:94(4)

ББК 63.3(2)4

**ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТНІЧНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ ПОХОДЖЕННЯ
СУДИСЛАВА (БЕРНАТОВИЧА?)*.****М. М. Волощук**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра всесвітньої історії; 76025, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57*

Стаття присвячена питанню про походження одного з найактивніших прихильників угорського короля Ендре II та його синів – Кальмана й Ендре у зовнішньополітичній діяльності Арпадів у Галицькій землі впродовж 1209 – 1234 рр. – Судислава/Subislay. У роботі спростовується теза про наукову доцільність вживання періодично використовуваного істориками патроніма Бернатович, висловлюється припущення про майнову і соціальну належність Судислава до роду Лудан, локалізованого в комітаті Туроц, через кровноспоріднений зв'язок із невідомим на ім'я католицьким священиком – учасником військової кампанії короля Бели III до Галичини у 1188–1190 рр. та жінкою, яка ймовірно походила із північно-галицьких територій, або ж Пониззя.

Ключові слова: Судислав, Subislaus, Ендре II, Галицька земля, Угорське королівство, династія Арпадів, бояри, літописна спадщина, королівські акти.

Галицькі землі, займаючи впродовж XI–XIV ст. важливе місце в системі міждинастичних і міжстанових взаємин західноєвропейських монархій та східнослов'янського світу, розвивалися крізь призму діяльності впливової групи суспільства, ідентифікованої літописами як **бо#ph**. Соціальне, етнічне походження, конфесійні симпатії останніх попри прискіпливу увагу істориків XIX – початку XXI ст. досі залишаються дискусійними. Наразі наука не володіє якимось комплексом вичерпних біографій найвідоміших представників галицької знаті. Відображення їхньої різнопланової діяльності, як правило, завжди відбувалося крізь призму характеристики правління місцевих князів, часто без належного використання іноземних джерел (на сторінках яких бояри Галичини представлені доволі репрезентативно), а отже – апріорі суб'єктивно.

Серед тенденційно оцінюваних у літературі персоналій, на нашу думку, фігурує постать Судислава (Бернатовича?) (Subislay, Zubuslay,

---

* Ця стаття з'явилася завдяки всебічній підтримці Міжнародного стипендіального фонду Videgradfund (Bratislava, Slovak Republic), Каси М'яновського Академії наук Польщі, м. Варшава (Kasa Mianowskiego, Akademia nauk Polski, Warszawa) та Осередку досліджень античної традиції Варшавського університету (Ośrodek Badań nad Tradycją Antyczną, UW, Polska).

Zubuzlou) – одного з наближених до династії Арпадів першої третини XIII ст. Зазвичай негативно відображувана в дослідженнях політика Бели III (Bela, 1172–1196 pp.), Ендре II (Andreas, **Андріи** 1205–1235 pp.) і Бели IV (Bela, **Бхла** 1235–1270 pp.) щодо східнослов'янських земель та апологетичні характеристики Романовичів супроводжувались відповідними емоційно негативними конотаціями стосовно всіх прихильників угорських монархів із числа галицької знаті. Окрім Володислава Кормільчича (Ladislaus Ruthenus), Філіпа, Жирослава-Юрія Витановича (filius Witk?), Гліба Веремійовича чи Іллі Щепановича одним із найосуджуваніших істориками продовжує залишатися Судислав.

Спектр епітетів, уживаних стосовно цієї особи, обернено пропорційний до кількості спеціальних праць, їй присвячених. За понад 200-літню історію вивчення середньовічного спадку Галицької землі один з її очільників першої третини XIII ст. не став предметом уваги вчених на сторінках хоча б окремої наукової статті (тут ми не беремо до уваги науково-популярні нариси [37, с. 140–145]). Однак у контексті висвітлення концептуальніших проблем дослідники не раз давали оцінку діяльності Судислава – здебільшого негативну. Чи не найпоширенішими зворотами на адресу останнього були: «боярський князь», «бунтівник», «виразник номінальної угорської зверхности», «голова угорської партії», «голова феодалної опозиції Данилові», «грабіжник народу», «диктатор», «запроданець іноземним хазяїнам», «зрадник», «керівник боярської олігархії», «лідер боярської магнатерії», «лукавий», «найвпливовіший боярський ватажок», «підбурювач країни», «презрений», «прислужник угорського короля», «угорська людина», «угорський прихильник», «хитрий» [28, 199, 212; 29, 17, 19, 37, 39, 179, 189–190; 30, 159, 167; 31, с. 76, 81, 88–89; 32, с. 283, 289, 291, 298–299; 36, 143, 153; 39, с. 18–21; 40, с. 46, 52; 41, с. 38–39, 46; 43, с. 326; 55, с. 15; 64, с. 76, 82] та ін.

Тим не менше, ряд дослідників утримувався від настільки гострих оцінок. Так, у роботах М. Грушевського, О. Майорова, А. Петрика діяльність Судислава представлена значно об'єктивніше [33, с. 15; 34, с. 33–52]. Зокрема, Санкт-петербурзький історик на сторінках своєї монографії висловив думку, що «було б помилкою бачити в боярах, типу Судислава Бернатовича... якихось зрадників, відщепенців, які себе протиставляли галичанам з намірами дорватися до влади» [50, с. 458]. Аналогічне індіферентне ставлення вченого до досліджуваної особи спостерігається і в інших авторських публікаціях [48, с. 3–14; 49, с. 3–17; 51, с. 87–88; 52, с. 76, 80, 84; 53, с. 18, 24].

Натомість А. Петрик без особливих емоцій на основі добре відомого джерельного матеріалу відобразив матеріальне становище Судислава в межах Галицької землі, дослідив родинні стосунки з представниками галицької знаті тощо [57, с. 111–112; 58, с. 34–38; 59, с. 355–356; 60, с. 138; 61, с. 52; 62, с. 184–187].

Тим не менше, на наш погляд, історична біографістика представників східнослов'янського нобілітету заслуговує на серйозні доопрацювання, перегляд цілого ряду присутніх у літературі помилкових кліше,

які систематично переходять із праці в працю, із одного покоління дослідників у інше. Задля виконання подібного завдання варто залучати насамперед іноземні джерела, на сторінках яких відображені окремі аспекти життя і діяльності цілого ряду персоналій – фігурантів східнослов'янських подій першої половини XIII ст., використовувати новітні методики роботи з документом та ін. Постать Судислава в цьому випадку є однією з репрезентативних, оскільки представлена не тільки давно відомими нарративами Русі (насамперед – Іпатіївським літописом [1, стб. 724–789]), але й, на нашу думку, цілим рядом актів, виданих канцелярією Арпадів, представників світської та церковної влади, впродовж 1235–1283 рр. [9, № 162; 12, s. 258; 13, s. 119, 158–158, 220–221, 224–225, 227–229, 231–232, 318, 432, 515; 17, s. 22, 344;], де згадується особа під іменем *Subislay*, *Zubuslay*, *Zubuzlou* etc.

Важливим у сенсі дослідження всебічної діяльності Судислава стало залучення королівських та церковних дипломів, які відображали окремі деталі зовнішньополітичної діяльності Арпадів у Галичині та на Волині в 20–30-х рр. XIII ст. [10, № 302; 16, s. 459; 17, s. 396–397; 18, s. 196–200].

Додаткову групу документів становлять «Польська історія» Яна Длугоша («*Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae*») [6, с. 351; 22, s. 200] та Каталог краківських єпископів («*Katalog biskupów krakowskich*») [25, s. 353], на сторінках яких при описанні подій літа – осені 1210 р., пов'язаних із полоненням уграми та повішенням боярами у Галичі місцевих князів Романа і Святослава Ігоревичів, фігурує *Sulislaus* – особа, традиційно ідентифікована в літературі як сандомирський каштелян [75, s. 34–35; 81, s. 102; 83, s. 172; 87, s. 48]. Дане ім'я співзвучне із Судиславом (*Subislay*, *Zubuslay* та ін.), тому в контексті ототожнення Л. Дробою [69, s. 390], а відтак і Г. Лябудою [77, s. 45] Суліслава із Судиславом Бернатовичем вимагає додаткової уваги та ретельного аналізу.

Загалом деталі біографії досліджуваної персони джерела подають у надзвичайно важкодоступній формі, має місце звична для окремих типів нарративних джерел плутанина не лише в хронології, але й у безпосередньому відображенні актуальних подій. Зокрема, Іпатіївський літопис у індексах свого останнього видання з передмовою Б. М. Клосса зберігає інформацію про кількох осіб під таким іменем (Судислав – боярин галицький; Судислав Володимирович – псковський князь, син Володимира Святославовича, внук Святослава Ігоревича; Судислав Бернатович – польський воєвода та Судислав Ілліч – галицький боярин) [1, стб. XXIX], проводячи принципову біографічну різницю між першою і третьою персоналіями відповідно.

Таким чином, детальний життєпис Судислава наразі відсутній. Існує чимало проблем, які взагалі не були предметом вивчення або ж висвітлені в історіографії дуже поверхово. До них, на нашу думку, зокрема, відносяться етимологія імені досліджуваної особи, співвідношення з іншими схожими за написанням і звучанням іменами та персонами, зга-

дуваними у джерелах першої половини XIII ст., а також етнічне і соціальне походження вказаного персонажа.

Проблема присвоєння імен представникам стану бояр у Галичині є однією з найзагадковіших. В останній час чи не найгрунтовніше її розв'язанням займався лише А. Петрик, який у 2007 р. захистив дисертацію на тему «Боярство Галицько-Волинської держави (XII–XIV ст.)» [56]. Автор на основі аналізу різносторонніх джерел та досвіду істориків попередніх поколінь переконаний, що для великих родин місцевої знаті (6–10 членів сім'ї) було притаманним передавати чоловічі імена з покоління в покоління, дотримуючись певної періодичності [59, с. 137].

Подібні приклади історик успішно продемонстрував на сторінках своїх статей. Найвдалішими, на нашу думку, є генеалогічні спостереження щодо роду Дядьковичів [58, с. 39–42]. Літопис неодноразово згадує представників таких боярських родин, як Арбузовичі, Молибоговичі, Станіславичі та ін. [1, стб. 728, 762, 770, 774]. Оскільки документ ідентифікує всіх вищевказаних осіб у множині, є підстави вважати їх членами родів із певним минулим, яке усвідомлює навіть апріорі вороже налаштований волинський автор.

Отже, А. Петрик, виділяючи окремих рід Доброславичів та, на нашу думку, цілком слушно пов'язуючи його з персоною Судислава [57, с. 111], дає підстави припускати, що хтось із імовірних нащадків Доброслава Суддича (сина Судислава*) мав був би називатися Судиславом (оскільки за даними джерел установити когось із попередників досліджуваної персони у XII ст. нам наразі видається нереальним).

З огляду на значення цього імені (Судислав, згідно з Г. Лозком, означає «справедливий», інше значення – «досвідчений», «розсудливий», «судити славно»; «той, хто роздумує (складає судження) про славу» [47]) й усебічну діяльність його носія – відомого з Іпатіївського літопису союзника угорського короля таке судження виглядає далеко не голосливим.

Однак прискіпливий аналіз нарративного й актового матеріалу другої половини XIII–XIV ст. переконує, що жодної особи під таким іменем на сторінках приватновласницького акта Галицької землі часів правління останніх Романовичів, П'ястів та Анжу немає [2, с. 1187; 7], навіть попри запевнення І. Мицька в тому, що нащадки роду Доброславичів фігурують на сторінках документів до 1387 р., будучи від XV ст. належними до роду Сас [54, с. 56]. Праця Л. Виростека «Рід Драгів-Сасів на Русі і в Угорщині» додатково підтверджує відсутність цього імені в представників досліджуваних польським істориком родин [88, с. 11–19].

---

* Ця точка зору підтверджується не тільки аргументами А. Петрика [58, с. 37], але й цілим рядом інших опосередкованих доказів. Зокрема, той факт, що близько 1241 р. управитель Коломийської волості Доброслав Суддич прийняв на кормління **Чернігівськи бо-р**, може бути напряму пов'язаний з укладеним ще в 1228 р. (датування згідно з М. Грушевським) миром між угорським герцогом Ендре і Судиславом з одного боку та київським і чернігівським князями Володимиром Рюриковичем і Михайлом Всеволодовичем відповідно [1, стб. 789, 753].

Загалом детальний аналіз документів східнослов'янського походження XIII ст. переконує, що особу пересічного боярина або ж представника знаті загалом могли згадувати на сторінках джерела в кількох варіантах: за іменем (Володислав, Филип, Яволод та ін.), за іменем і титулом/посадою (король Данило, князь Василько, печатник Кирило, тисяцький Дем'ян та ін.), за іменем та очевидними антропометричними/фізіологічними даними чи характеристиками або ж способом самовираження (Всеволод Чермний, Семюно Чермний, Івор Молибожич, Мстислав Німий, В'ячеслав Товстий та ін.), за власним іменем та іменем батька чи засновника роду (Держикрай Володиславович, Лазар Домажирич, Василько Гаврилович, Гліб Зеремієвич та ін.) [1]. Схожа ідентифікація автором літопису застосовувалась і до «**иноуплеменьникоу**», зокрема: Котяна Сутоєвича, Бенедикта Лисого, Петра Туровича, Міки Бордатого та ін.*

Використання подібної методики в нашому випадку може з'ясувати доцільність вживання щодо досліджуваної особи батьківського(?) імені – Бернатович, оскільки за винятком О. Майорова [50, с. 635], А. Петрика [58, с. 35–36; 59, с. 366; 60, с. 140, 62, с. 187], Л. Махновця [3, с. 373] і М. Бартніцького [66, с. 38, 44, 57, 72] абсолютна більшість істориків на підставі вивчення тексту Іпатіївського літопису була і залишається переконана, що згадувані в джерелі «**Судислав**» і «**Соудиславъ Бернатовичъ**» – це не одна і та ж особа*. При цьому науковці, говорячи про «боярина Судислава» (без по батькові), зазвичай не намагаються встановити його попередню родинну належність, що на наш погляд, є актуальним і доцільним з огляду на майже абсолютне мовчання в цій царині.

Подібну ідентифікацію досліджуваної особи без детального аналізу присутніх наразі документальних повідомлень провести, на нашу думку, неможливо, бо словосполучення «**Соудиславъ Бернатовичъ**» у літописі зустрічається всього лиш раз у вже згадуваних подіях літа – осені 1210 р. [1, стб. 725].

Після низки проведених князями Ігоревичами в межах Галицької землі резонансних убивств 1209–1210 рр. «**инии разбѣгошася. Володиславъ же кормилчичъ бѣжа во Оугры . и ...Соудиславъ и Филипъ . наидоша Данила во Оугорьскои землѣ**» [1, стб. 724]. Вказана цитата вперше на сторінках джерела засвідчує появу особи під іменем Судис-

---

* Залучення іноземного матеріалу задля встановлення подібної належності представників галицького чи волинського нобілітету дає небагато інформації, оскільки західні джерела ідентифікують вихідців зі східнослов'янського світу, як правило, за прийнятним для них етнічним походженням або ж титулами: Ladislaus Ruthenus, Dominicus Ruthenus, Daniel Dux Ruthenorum, Wasilico Dux, Maladik Ruthenus etc.

* Крім Л. Дроби та Г. Лябуди, які впевнено ідентифікують сандомирського каштеляна Суліслава із Судиславом Бернатовичем, батьківську належність цієї особи не конкретизують В. Бузескул [28, с. 195, 197, 199, 212], І. Гарайда [30, с. 164–170], О. Головка [32, с. 559], М. Грушевський [34, с. 577], М. Котляр [40, с. 17, 37, 39, 184, 186, 189–190, 194; 41, с. 38–39, 46–49], І. Крип'якевич [46, с. 204], К. Крупа [76, с. 53–54], В. Нагірний [81, с. 135, 140], М. Фонт [72, old. 325], І. Шараневич [64, с. 81–83] та ін.

лав у політичному житті князівства. Однак достеменно зрозуміти важко, чи саме вказану персону мав на увазі пізніший редактор літопису, говорячи, що на допомогу угорцям у війні проти вищенаведених східнослов'янських володарів улітку 1210 р. прийшли «...**вои оу Белза а оу Лестка из Ляховъ. Соудиславъ Бернатовичъ со многими Поляны**» [1, стб. 725]. Ускладнює ідентифікацію персони той факт, що інше сучасне цим подіям джерело – «Каталог краківських єпископів» указує на участь у цій кампанії за наказом Лешека Білого (*ducis Lestkonis mandatum*) сандомирського каштеляна Суліслава (*Sulislaus*) [25, s. 353].

Досі в історіографії можна було знайти точку зору про те, що Судислав після візиту до Угорщини відправився у Краківсько-Сандомирське князівство, де, перебуваючи в добрих стосунках із місцевим правителем, упродовж літа 1210 р. займався мобілізацією війська в Галичину. Таким чином, окремі вчені сміливо ототожнювали Судислава, який «**бѣжа во Оугры**», та Судислава Бернатовича, що повернувся «**из Ляховъ... ..со многими Поляны**» [3, с. 372; 36, с. 127; 71, old. 123; 72, old. 200]. Отже, варто було б визнати міцні позиції та впливи останнього посеред польської знаті, а не тільки зацікавленість Лешека в участі у бойових діях на Русі і лобюванні своїх генеалогічних прав.

Однак скрупульозний аналіз джерел не засвідчує якихось надто тісних стосунків Судислава з польським нобілітетом. Із 23-х окремих літописних згадок про досліджувану особу лише одна, традиційно датована 1221 р. (полонення обложених у галицькій церкві Успіння Богородиці угрів та поляків князем Мстиславом Мстиславовичем Удатним), констатує безпосередню присутність серед його оточення «**Л#хы**» [1, стб. 736]. Опосередковано про певні зв'язки останнього з краківською знаттю свідчить хіба пожалування Бели IV від 11 листопада 1244 р. «*Bugomiri, filii Subislai* [читай – Судислава. – *M. B.*]... *ac collatis terris Zudcsán, in confinio Poloniae*» [17, s. 343], яке, на думку угорського археографа Г. Феєра, варто також локалізувати «*in finibus Russiae Rubrae*». Проте вважати подібний факт репрезентативним на фоні всіх інших відомостей про досліджувану постать, як ми переконані, серйозних підстав немає.

У такому разі постає завдання з'ясувати, з яких причин на сторінках відмінних за походженням наративних джерел має місце різниця імен Суліслав та Судислав, за обставин, коли мова, очевидно, йде про одну і ту ж персону. Вказана мета тим актуальніша, оскільки старопольське ім'я *Sulislaus* (скорочене – *Sulek, Sulko, Sulco, Sulesz, Suleta, Sulik* та ін.), на відміну від старослов'янського Судислав, у перекладі означає «той, що тішиться кращою від інших славою» (складники імені – *Suli-* «обіцяти» або «кращий» та *-sław* «слава»). Отже значення імен відрізняється, причому волинський сучасник подій кінця XII–XIII ст. через сталі тісні зв'язки землями подібність мов, спільність лексики та фонетики не міг не знати подібної різниці.

При написанні та пізнішому редагуванні тексту літопису автор користувався матеріалами іноземного походження, про що прямо свідчить

текстова частина [1, стб. 723, 729, 786–787] та численні її дослідження кінця XIX – початку XXI ст. [29, с. 176; 35, с. 11; 70]. Однак не у всіх випадках історики прямо вказують на документ, який міг використовуватися або ж використовувався у процесі обробки досліджуваного нарративу. Останнє коментоване видання «Галицько-Волинського літопису» за редакцією М. Ф. Котляра та цілий ряд статей автора пропонують лише здогадки щодо шляхів потрапляння тієї чи іншої, абсолютно чужої основному мотивові і темі документу, інформації до рук укладача. Беззаперечним фактом проте є саме використання подібних джерел, не включено, що частково і в усній формі [29, с. 176, 180, 275; 42, с. 173–186; 44, с. 135–149; 45, с. 36–54]. Звідси і періодична плутанина імен і титулів, зокрема **Лонокрабович Лоудовик**, замість ландграф Людовік [29, с. 176], **Мокьянь** замість Мог [1, стб. 724; 21, s. 281] тощо. Іноді зустрічаються імена, які у слов'янській транскрипції взагалі із конкретними особами ідентифікувати нереально. Таким, до прикладу, є великий воєвода Ендре II **Лотохароть**, який у списку учасників кампанії 1210 р. (очевидно, за статусом) розташований нижче комеса судової курії Арпадів **Петра Тоуровича**, однак вище комеса Бачки **Мароцела** [15, s. 80].

З огляду на вищенаведені аргументи, ми не виключаємо ймовірності використання літописцем при доволі детальному (хоча й не всюди безпомилковому) відображенні подій літа – весни 1210 р. не тільки свідчень очевидців*, попередніх записів місцевого походження, але й якогось польського документа, в якому було відображено участь загонів на чолі з каштеляном Суліславом у поході проти Ігоревичів. Лаконічність цитати про Судислава Бернатовича «**со многими Поляны**» наштовхує на думку про залучення акта або ж рочників (анналів), складених при дворі Лешека у Кракові. Однак укладач східнослов'янського нарративу, вірогідно переводячи запис до свого тексту або ж використовуючи спогади нащадків прямих очевидців війни з Ігоревичами, допустив несвідому граматичну помилку, сплутавши імена. Не виключається і неправильно переписане ім'я каштеляна. Ця похибка допускається за умови нечітко написаного імені, бо схожість букв «l» та «d» (порівняй: Su[l]islaus – Su[d]islaus) в окремих почерках готичного мінускулу, книжкового письма, або ж курсиву, який зазвичай використовували канцелярії П'ястів від XIII ст., доволі помітна [38, с. 34; 82, s. 321–325; 84].

Для безпосередньо польської історії, досліджуваного періоду і території ім'я Суліслав не рідкісне. Актіві джерела середини – кінця XIII ст. повідомляють de Sulco castellano Cracouiensis [23, s. 2–3]. Враховуючи, що посади в межах як князівств Русі, так і Польщі періодично передавалися з одного покоління в інше (репрезентативним є приклад роду Авданців, представники якого впродовж XIII ст. займали посади краківських і сандомирських воєвод [67, s. 42–43; 68, s. 38–42]), цілком імовір-

---

* Те, що ймовірний автор фрагменту про ці події брав у них безпосередню участь, не викликає сумнівів, оскільки дрібні деталі походу, імена найвідоміших його учасників, перипетії просування військ східнослов'янськими землями стороння особа так знати не могла (див. Іпатьевская летопись. – Стб. 724–727).

ним є припущення про певний родинний зв'язок Суліслава (1210 р.) та Сулька (1255–1287 рр.), тим більше, що як Краків, так і Сандомир були резиденціями місцевих П'ястів. Слов'янський за типом патронім **Бернатовичь** на сторінках літопису не викликає жодних застережень з огляду на добру поінформованість автора повідомлення про кампанію літа – вересня 1210 р. і водночас її ж учасника. Анонімний наратор за чинного в Галичині й інших землях Русі традицією (відсутньою в сусідніх західних країнах) міг указати на батьківську належність сандомирського каштеляна, так само, як це мало місце з уже згаданими угорськими воєводами. Той факт, що ім'я Бернард (у перекладі з німецької – «сила ведмедя») було добре поширене в Польщі, не викликає сумнівів. Зокрема, доволі популярним тут залишався культ святого Бернарда Клервоського (1090–1153 рр., канонізація відбулася 18 червня 1174 р.), який на фоні посилення хрестового руху в середині XII ст. навіть листувався з краківським духівництвом на предмет організації карального походу на Русь [6, с. 113–121].

Отже, вищенаведені аргументи додатково підтверджують точку зору про те, що союзник угорського короля впродовж 1210–1234 рр. **Судислав** та згаданий одного разу в літописі **Соудиславь Бернатовичь** – це дві різні постаті. Період їхньої політичної діяльності синхронно збігся територіально та хронологічно, викликавши плутанину в історіографії. При цьому встановити батьківство першого за браком джерел східнослов'янського походження не так просто.

Певну інформацію цього плану наводять угорські королівські акти 30–80-х рр. XIII ст. На сторінках 17-ти дипломів різнопланового змісту, датованих між 1235–1258 рр. згадується троє осіб (Bodomerius/Bagomirus, Petrus, Vitk/ Wyt), які були синами patris nomine Sebeslaus (Subislaus, Subislay, Zabazlaus, Zobuslaus, Zubuzlay). Відомі також аналогічні топоніми, зокрема terram Scebeslou nomine in territorio Turuch у 1230 р. [12, s. 258] та villa Zobozlo у 1271 р. [19, s. 174] (обидва дотичні до земель сучасної східної Словаччини). Власне ім'я Subislaus/ Sebeslaus до 1235 р. і після 1283 р. (в останньому документі мова йде про Zobozlao filio Comitum Bogomirij [11, № 259], тобто, вже про онука досліджуваної особи, але такого самого імені*) серед матеріалів канцелярій, наративів Арпадів, Анжу, Люксембургів та інших правлячих династій Угорщини XI–XV ст. практично не зустрічається [26, Index]. Подібне явище видається дивним з огляду на відверто слов'янське коріння вказаного ймення (у перекладі – «собі слава», «собі славний»), а особливо численні слов'янські володіння угорських монархів на Балканах і в північних передгір'ях Карпат.

Словацький археограф Р. Марсіна припускає, що це ім'я на сучасний лад звучить як Себеслав [12, s. 258, 420] (звідки й назва сучасного села Себеславце, округ Мартін, Словаччина), отже опосередковано під-

---

* Даний факт цікавий з огляду на вже згадану традицію використання галицькими боярами та представниками польської знаті одних і тих же імен з покоління у покоління.

штовхуючи дослідників до пошуків відповідних аналогів у історії інших країн континенту, зокрема на Балканах. Однак наші наукові дослідження виявилися марними, оскільки, як з'ясувалося, ймення Subislaus/Sebeslaus майже не з'являється. Угорський історик І. Сентпетері на підставі критики угорських актів XI–XIII ст. взагалі згадувані у джерелах імена поділив на дві групи: *terram Scebeslou*, на його думку, належала *Zubuzlou* (він же *Zubuchloch*, *Zubuzlo*, *Zubuzlouch*), натомість *Zubuzlaus* (він же *Zubuslaus*, *Zobozlow*) до цієї землі стосунку не мав [8, s. 512, 514, 526–527]. Однак автор не врахував того факту, що перераховані назвиська, судячи з виданого у 1988 р. Р. Марсіною кодексу актів [13, s. 432], далеко не вичерпні, будучи також майже ідентичними за своїм фонетичним звучанням та лексичним тлумаченням. Отже, очевидно, є підстави свідчити про одну і ту ж особу.

Зрозуміло також, що в угорській історії першої третини XIII ст. носій цього імені відігравав помітну роль, посідаючи в суспільстві важливе місце – *comes*, попри відсутність в історіографії жодної спеціальної праці, присвяченої цій особі. Чітка ідентифікація *Subislao* відсутня і в роботах учених балканських держав. Спроби Г. Вензеля логічно пов'язати згадане ім'я з іменами *Sobieslaus*, *Ladislaus*, *Stanislaus* [9, № 162], на наш погляд, аргументовані погано.

Як ми переконані, подібна винятковість пов'язана з раптовістю появи цієї постаті в безпосередньо внутрішньополітичному житті Угорщини. Подив викликає і відсутність опису в документах будь-яких повноважень, доручень, обов'язків, заслуг указаної особи перед королівською династією. З півтора десятка актів, у яких фігурує *Subislaus*, окрім вказівки на посаду, немає жодної інформації про його соціальний статус. Відомо лише про окремі аспекти діяльності дітей – *Bogomerii*, *Petri*, *Witkoni* [9, №162; 13, s. 119, 157–158, 220–221, 224–225, 227–229, 231–232, 318, 432; 17, s. 22]. Два дипломи від 1246 (перед 16 жовтня) та 1283 рр. вказують на те, що *Subislaus* походив *de genere/villa Ludan/Lodan* [13, s. 157–158], хоча й невідомо, чи якусь належність до цього поселення зберігав після 1246 р., бо населений пункт згадується лише щодо його спадкоємців – сина *Wytko* й онука *Zobozlao filio Comitris Bogomorij de genere Lodan*. Водночас прослідкувати витоки формування і становлення цього роду непросто, оскільки джерела домонгольського періоду про нього не наводять жодної інформації, як і небагато спеціальних робіт, йому присвячених [79, s. 105–108]. Рід *Ludan* і аналогічне земельне пожалування/село (в комітаті *Нітра*), відповідно до даних угорських актів – тотожні поняття, зустрічаються в XIII ст. лише двічі. Однак поряд із такою констатацією диплом від 1230 р. відображає існування *terram Scebeslou nomine in territorio Turuch sitam* [12, s. 258], тобто в комітаті *Турц* (*Туруц*, *Турочі*), що розташований від сучасного с. *Луданіце* (*Ludan*) на відстані біля 80 км.

Враховуючи, що *Bogomerius filius Subislao* у 1244 р. отримав від *Бели IV* пожалування *terram Zudczan vocatam, in terminis Berem sitam* [17, s. 343–347], цілком припустимо, що раніше (?) *villam Ludan* та певні

володіння в межах комітату Турц, названі згодом за його іменем, отримав Subislaus/Sebeslaus.

Важливо, що окремі збережені документи de comite Subislao тематично об'єднують деякі події східнослов'янської політики Арпадів. Зокрема, *terram Scebeslou* отримали йобагіон Buhtha та королівський сервієнт Natk, учасники одного з походів Ендре II in Ruthenia до 1230 р. [12, s. 258; 19, s. 174; 72, old. 109, 113; 73, s. 237–250; 74, s. 427–439]. Син Subuslai Bogomerius (Богомир – у перекладі «той, що дбає про світ») станом на 1235 р. перебував на посаді комеса секеїв (*Comes et Ductor Siculorum* [17, s. 22; 27, s. 7]*), володіння яких розташовувались у південно-східній Трансильванії (в безпосередній близькості від карпатського передгір'я – західного порубіжжя Коломийської волості та Пониззя, утримуваних станом на кінець 1240–1241 р. (як ми переконані) сином Судислава – Доброславом Суддичем [1, стб. 798–790]), на чолі якої до 1235 р. перебував *iucenus Rex Bela* [89, old. 82] – організатор кампанії до Галичини восени 1230 р. та учасник одного з наймасштабніших військових заходів угрів на Волині в першій половині 1232 р. [1, стб. 760, 764]. Той же Bogomerius у 1244 р. отримав пожалування *Zudcsán* «...in confinio Poloniae» [17, s. 343], розташоване також «in finibus Russiae Rubrae». *Wytk comes, filius Zabazlai* до 1235 р. брав участь *ad partes Boemie ac Ruthenie in nostris* [Andrei – М. В.] *legacionibus* [13, s. 157]. Зять Судислава бан *Fila/Phyla*, згадуваний у літописі як «Фил# древле прегордыи» [1, стб. 736], у 1241 р. отримав у розпорядження *terram Selusta*, розташовану в комітаті Унг [10, №31]. А *comeso Petro* у 1248 р. було пожалувано «*villam Mihal et villam Tapula et villam, que esset trans flumen Laborch*» [13, s. 220, 227–228] – тобто на межі з Галицькою землею. Станом на 1265 р. король Бела IV «*cuidam Zubuzlo* [онук Судислава, син Богомира? – М. В.] *particulam terrae Chicher confert... iuxta ripam aquae Latorza existens*», що паралельно межувала з володіннями комеса Унгу – Григорія [18, s. 267–269]. Одночасно в 1266 р. онуки Судислава (від невідомої на ім'я доньки) і відповідно сини угорського бана Філі – *Stephanus* та *Nicolaus* володіли землями неподалік *Castri de Vng* [18, s. 380], розташованого як поруч *Bogomerio terram Zudcsán*, так і водночас на прикордонні із Галичиною**.

На нашу думку, низка вищенаведених фактів та припущень свідчить, що під Subislao слід розуміти саме літописного Судислава – союзника короля Ендре II. Раптовість появи цієї особи в угорській офіційній дипломатиці на початку 30-х рр. та аналогічна несподіваність зникнення імені в кінці 50-х рр. XIII ст. є додатковим підтвердженням цього.

* На думку угорського історика М. Вертнера, цю посаду він обіймав від 1228 р. [86, old. 77]

** Джерела (як наративні, так і актові) вкрай стисло відображають діяльність *File Vano* [85, old. 565], однак це пожалування, надане Белою IV до 1266 р., опосередковано свідчить про укладення королівським баном лише одного шлюбу – саме з донькою Судислава.

На цьому фоні продовжує залишатися актуальним питання про батьківство вказаної особи. Беручи до уваги той факт, що Доброслав Суддич був нащадком Судислава, а на сторінках літопису він фігурує як «**Соудьичь поповь вноукъ**» [1, стб. 789], відповідно батьком досліджуваної особи була людина священничого сану і не обов'язково з числа місцевого галицького духівництва. Східнослов'янські джерела неодноразово називають католицьких священників і єпископів «попами» [4, с. 82].

Конкретно особу батька та матері Судислава за очевидної відсутності джерел установити важко. Досі на сторінках окремих наукових та науково-популярних робіт побувала думка про те, що він доводився спадкоємцем невідомого Бернарда (угорця або ж німця за походженням) [37, с. 140; 58, с. 34]. Зокрема, А. Петрик висловив гіпотезу про те, що «Судислав Бернатович ...був сином якогось Бернарда (угорця за походженням), який міг бути сином одного з угорських вельмож при матері князя Ярослава Осмомисла – Софії, дочці угорського короля Коломана» [58, с. 34]. Однак, по-перше, нещодавно російський дослідник М. Юрасов висловив доволі аргументований сумнів з приводу існування подібного шлюбу [65, с. 136–140], а, по-друге, подальше використання версії саме Бернардового батьківства ми вважаємо недоцільним з огляду на вищенаведений брак доказів.

Таким чином, **Судиславъ**/Subislaus de genere Ludan цілком міг бути за своїм походженням напівугорцем або ж вихідцем зі словацьких володінь Арпадів, де й локалізовано *terram Ludan*. До такого висновку підштовхує як саме слов'янське ім'я цього чоловіка, так і його дітей та внуків, згадуваних у королівських актах XIII ст. та літописній спадщині Русі. Поряд з цим варто констатувати його незаконнонародженість, оскільки католицьке духівництво (представник якого став його батьком) перед висвяченням складало присягу целібату, канонічно затверджену папою Григорієм VII (Gregorius P. P. 1073–1085 pp.). [63, с. 371]. Ймовірність того, що отцем Судислава міг бути хтось із представників східного обряду, хто мешкав в Угорщині і кого наприкінці XII ст. всіляко підтримували король Бела III та його матір Єфросинія Мстиславівна [14, s. 283; 24, s. 201], дуже невисока. Джерела, які існують, в жодному разі не повідомляють про присутність таких у складі військ Арпадів під час неодноразових походів та візитів до Галичини на рубежі XII–XIII ст., натомість періодично повідомляють про несприйняття місцевим населенням церковних нововведень, авторами яких були католики.

На нашу думку, народження досліджуваного персонажа могло припасти на 1189–1190 pp., тобто на період установа на території Галицької землі влади короля Бели III та його сина Ендре. Подібна гіпотеза підсилюється не тільки фактами присутності серед оточення молодого угорського герцога католицьких духівників, але й тим, що «**Оугре ..... оу мужии Галичкыхъ . почаша вимати жены и дщери на постелѣ к собѣ**» [1, стб. 664–665]. Безпосередня поява Судислава в активному житті князівства припадає на 1209/10 р., тобто, коли йому могло виповнитися 20–21 рік – цілком достатній вік для участі у справах землі.

Перші згадки про дітей Subislao/Судислава – невідомої на ім'я доньки, одруженої з баном Філею, Богомира (Bogomerium, filium Zubuslay) та Доброслава відповідно датуються проміжком між 1221–1235 р. [1, стб. 736, 774; 17, s. 21–27], що з огляду на ймовірний час укладення їхнім батьком шлюбу теж не викликає заперечень. Особи від 14-літнього віку згідно з канонічним правом вважалися зрілими для матримоніальних зв'язків. Отже дружині угорського бана станом на 1221 р. виповнилося не менше 14-ти років, натомість Bogomerio та **Доброславоу** близько 1235 р. могло вже виповнитися близько 30–31 року. Враховуючи активну придворну діяльність Богомира при Ендре II від 1225 р. [86, old. 50], цілком імовірним періодом для народження міг бути проміжок між 1204–1206 рр.

Не виглядає також дивовижним той факт, що на рубежі літа–осені 1249 р. акти згадують про трьох дітей Petri filii Zobuslo, а саме – Iacou, Kathenina, Petronella, із яких доньки вже також були одруженими й, очевидно, теж мали спадкоємців (filiabus suis) [13, s. 224–225, 227–229, 231]. Арифметичні підрахунки ймовірного року появи на світ Петра, майбутнього його одруження, обзаведення дітьми й онуками дають підстави підтвердити припущення про 1189–1190 рр., як гіпотетичний період народження Судислава.

Не менш проблематично визначити рік смерті цієї особи, оскільки жоден із використовуваних документів прямо не повідомляє і навіть не натякає на такого типу факт. З Іпатіївського літопису відомо, що після невдалої спроби герцога Ендре під натиском військ Данила Романовича утримати Галич десь ранньою весною 1234 р. «**Соудиславъ иде Оугрь**» [1, стб. 771]. Однак усі подальші згадки de Subislao, локалізовані в королівських актах між 1235–1258 рр., не дають можливості зрозуміти, коли досліджувана особа померла. Відомо лише, що станом на 24 жовтня 1254 р. в живих уже не було його сина Богомира (Bogomerius, filius Zubuzlou, usque ad mortis sue) [13, s. 318]. Однак до моменту останнього повідомлення de Zubuslay 10 грудня 1258 р. його діти згадувалися із вживанням патроніма. Зважаючи на те, що онуки Судислава – сини угорського бана Філі – Stephanus і Nicolaus отримували пожалування від короля Бели IV та Ласла IV (Ladislaus, 1272–1290 рр.) вже по смерті свого батька, але при цьому також фігурували як filiorum Phyle [13, s. 247–248; 18, s. 380–381; 20, s. 141–145], будь-які версії про ймовірну дату смерті Subuslaum виглядають примарними.

Таким чином, літописний Судислав/Subuslaus, неодноразово згадуваний у східнослов'янській наративній спадщині як союзник угорського короля Ендре II та його синів Кальмана й Ендре, на наше переконання, може бути представником genere Ludan (на думку М. Мілоша, чеського за етнічним походженням [80, s. 387]). Батьком указаної персони був швидше за все невідомий достеменно священнослужитель, який перебував серед оточення герцога Ендре в Галичині впродовж 1188–1190 рр. Версія про особу на ім'я Берnard як батька Судислава документально підтверджена недостатньо. Вказану гіпотезу беззастере-

жно прийняв ряд істориків без належної критики. В цьому випадку з боку літописця мала місце несвідома (очевидно) помилка, що полягала в неправильному записі назвиська сандомирського каштеляна Суліслава/Sulisłai – учасника походу проти Ігоревичів літа–осені 1210 р. як «Судислав Бернатович».

Ім'я та соціальне походження матері досліджуваної особи теж невідоме, хоча з огляду на наявність у Судислава значної групи прихильників на півночі Галицької землі (в Городку, Ярославі) та в Пониззі [1, стб. 736, 758, 764–765, 789–790], ймовірно вона походила саме з тієї чи іншої території.

Постать Subuslao жодного разу не була предметом особливої уваги з боку істориків, небагато праць наразі присвячено і родові, з яким його можна пов'язати генеалогічно [78]. Отже кількість дослідницьких проблем навколо цієї постаті доволі значна. Їх автор і намагатиметься розв'язати у своїй подальшій роботі.

Джерела

1. Ипатьевская летопись // ПСРЛ / С предисловием Б. М. Клосса. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – Т. 2. – Изд. 2. – 938 с.
2. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. – Львів: Наукове Товариство імені Шевченка, 2004. – 1283 с.
3. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – 590 с.
4. Постниковский, Пискаревский, Московский и Бельский летописцы // ПСРЛ. – М.: Наука, 1978. – Т. 34. – 303 с.
5. Щавелева Н.И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI): текст, перевод, комментарии. – М.: Памятники исторической мысли, 2004. – 495 с.
6. Щавелева Н.И. Послание епископа краковского Матвея Бернаруду Клервоскому об «обращении русских» // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования / Отв. ред. В. Т. Пашуто. – М.: Наука, 1976. – С. 113–121.
7. Acta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej y Archiwum tak zwanego bernadyńskiego we Lwowie / W skutek fundacyi śp. A.hr. Stadnickiego wydane staraniem Galicyjskiego wydziału krajowego. – we Lwowie: Główny skład w księgarni Seyfartha i Czajkowskiego z drukarni narodowej W. Manieckiego, 1868–1883. – Т. 1–9.
8. Az Arpádházi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke: 3 k-ben / Szer. I. Szentpétery. – Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1943. – К. 2 (1255) 1270 – 1301). – 194 s.
9. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G. Wenzel. – Pest: Magyar Tudományos Akadémia, 1861. – V. 2.(1234 – 1260). – 402 s.
10. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G. Wenzel. – Pest: Magyar Tudományos Akadémia, 1867. – V. 6.(890 – 1235). – 578 s.

11. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus* / Ed. G. Wenzel. – Pest: Magyar Tudományos Akadémia, 1871. – V. 9.(1272 – 1290). – 584 s.
12. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* / Ed. R. Marsina. – Bratislava: Sumptibus Akademiae Scientiarum Slovaciae, 1971. – T. 1 (inde ab anno DCCCXV usque ad anno MCCXXXV). – 504 s.
13. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* / Ed. R. Marsina. – Bratislava: Sumptibus consilii sationalis Bratislaviensis capitalis reipublicae Socialisticae Slovacae, 1987. – T. 2 (inde ab anno MCCXXXV usque ad anno MCCLX). – 672 s.
14. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T. 2. – V. 1. – 490 s.
15. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T. 3. – V. 1. – 480 s.
16. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T.3. – V.2. – 495 s.
17. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T. 4. – V. 1. – 480 s.
18. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T. 4. – V. 3. – 560 s.
19. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – T. 5. – V. 1. – 328 s.
20. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1830. – T.5. – V.3. – 520 s.
21. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1837. – T. 7. – V. 4. – 290 s.
22. *Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae in 10 libros* / Komit. red. Z. Kozłowska-Budkowa i inni. – Warszawa: PWN, 1973. – Lib. 5–6. – 432 s.
23. *Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier: W 4 t. / Wydał i opracował St. A. Sroka. – Kraków: Societas Vistulana, 1998. – T. 1 (do 1450 r.). – 151 s.*
24. *Historia Regni Hungariae e probatissimis scriptoribus. Synoptice deducta. – Posonii: Typis Georgii Aloysii Belnay, 1804. – 439 s.*
25. *Katalogi biskupow krakowskich* / Wydał W. Kętrzyński // *Monumenta Poloniae historica. – Lwów: W komisie księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1878. – T. 3. – S. 313–376.*
26. *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum: In 2 v. / Edendo operi praefuit E. Szentpétery. –*

- Budapestini: Academia Litter. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica in partem impensarum venientibus Typographiae Reg. Universitatis Litter. Hung Sumptibus, 1937. – Vol. 1–2.
27. Székely oklevéltár / Szer. K. Szábó. – Kolozsvárt: Nyomatott K.Papp Miklósnál, 1872. – K. 1 (1211 – 1519). – 360 l.

Література

28. Бузескуль Вл. Князь Торопецкій Мстислав Мстиславичь // Журнал Министерства Народного Просвещения (далі – ЖМНП). – СПб., 1869. – Ч. 3. – С. 188–220.
29. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. – К.: Наукова думка, 2002. – 396 с.
30. Гарайда И. Галицька политика угорських королів Бейлы III-го и Андрія II-го // Зоря. – 1943. – №1–4. – С. 119–176.
31. Головка О.Б. Галицький період діяльності князя Мстислава Мстиславича Удатного // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – К.: Інститут історії України НАНУ, 2007. – Вип. 7. – С. 71–93
32. Головка О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. – К.: Стило, 2006. – 575 с.
33. Грушевський М.С. Галицьке боярство XII – XIII вв. // Записки НТШ. – Львів, 1897. – Т. 20. – С. 1–20.
34. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 10 т., 11 кн. – К.: Наукова думка, 1993. – Т. 3. – 640 с.
35. Грушевський М.С. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи // Записки НТШ. – Львів, 1901. – Т. 41. – С. 1–72.
36. Ђура Х. Наследници Кијева између краљевске круне и татарског јарма: студила о державно-правном положају Галиче и Галичко-Волинске кнежевине до 1264. године. – Нови Сад: МБМ плас, 2002. – С. 133 (Време метежа). – 239 с.
37. Драбчук І. Три портрети найвпливовіших представників галицької знаті кінця XII – початку XIII ст. // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Галич, 10–11 жовтня 2008 року. – Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2008. – С. 140–145.
38. Киселева Л.И. О происхождении готического курсива // Средние века. – М.: АН СССР, 1964. – Вып. 36. – С. 27–53.
39. Коломієць І.Г. Боротьба південно-західних руських князівств проти експансії угорських феодалів XI – XIII ст. ст. // Наукові записки УжДУ. – Історично-філологічна серія. – Ужгород, 1949. – Т. 2. – С. 3–27.
40. Котляр М.Ф. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – К.: Інститут історії України НАН України. – 167 с.

41. Котляр М.Ф. Данило Галицький. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 153 с.
42. Котляр М.Ф. Імовірна спадковість структури і форми Галицько-Волинського літопису (спостереження історика) // УІЖ. – 2006. – №3. – С. 173–186
43. Котляр М.Ф., Ричка В.М. Княжий двір Південної Русі Х – XIII ст. – К.: Наукова думка, 2008. – 357 с.
44. Котляр М.Ф. Структура і жанр Галицько-Волинського літопису // Ruthenika. – 2004. – №3. – С. 135–149
45. Котляр Н.Ф. О возможной природе нетрадиционности структуры и формы Галицко-Волинской летописи // Древняя Русь. – 2006. – 2(24). – С. 36–54.
46. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1999. – 219 с.
47. Лозко Г. Іменослов: імена слов'янські, історичні та міфологічні. – К.: Редакція часопису «Сварог», 1998.
48. Майоров А.В. Борьба Данила Романовича за галицкий престол с венграми в конце 20 – начале 30-х годов XIII вв. Ч. 1. Галицкая община и князь Даниил // ВСПбГУ. – Серия 2. – 1999. – Вып. 3. – С. 3–14.
49. Майоров А.В. Борьба Данила Романовича за галицкий престол с венграми в конце 20 – начале 30-х годов XIII вв. Ч. 2. Галицкая община и королевич Андрей // ВСПбГУ. Серия 2. – 2000. – Вып. 2. – С. 3–17.
50. Майоров А.В. Галицко-Волинская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / Под ред. И.Я. Фроянова. – СПб.: Университетская книга, 2001. – 640 с.
51. Майоров А.В. Даниил Романович и галичане в канун татаро-монгольского нашествия // Исследования по русской истории. Сборник статей, посвященный к 65-летию проф. И.Я. Фроянова / Отв. ред. В.В. Пузанов. – СПб. – Ижевск: Изд-во Санкт-Петербургского университета и Удмуртского государственного университета, 2001. – С. 86–96.
52. Майоров А.В. Князь, бояре и городская община Галича в правление Мстислава Удалого // Россия и мировая цивилизация. К 70-летию член-корреспондента РАН А. Н. Сахарова / Ред. кол. А. Н. Боханов (и др.). – М.: Изд-во РАН, Институт Российской истории, 2000. – С. 74–94
53. Майоров А.В. Практика договорных отношений князя и городской общины Юго-Западной Руси. К вопросу о венгерском влиянии // ВСПбГУ. – Сер. 2. – 2001. – Вып. 4. – С. 15–26.
54. Мицько І. Генеалогія та геральдика шляхетських родів Кульчицьких та Доброславичів // Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000. – С. 53–60.
55. Пашин С.С. Галицкое боярство XII – XIII вв. // Вестник ЛГУ. – Серия 2. – 1985. – Вып. 4. – С. 15–20.

56. Петрик А.М. Боярство Галицько-Волинської держави (XII – XIV ст.). Автореферат дисертації ... кандидата історичних наук. 07.00.01. – історія України / Національна Академія наук України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича. – Львів, 2007. – 20 с.
57. Петрик А. До історії боярства та боярських родів Перемишльської землі // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Вимір, 2002. – Вип. 6. – С. 105–117.
58. Петрик А. До історії боярських родин Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Вимір, 2001. – Вип. 5. – С. 29–45.
59. Петрик А. До питання становлення та розвитку боярських родів Галицько-Волинської держави // II Міжнародний науковий конгрес українських істориків «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку», 17–18 вересня 2003 р. Доповіді та повідомлення / Українське Історичне Товариство, Інститут історії України НАН України, Кам'янець-Подільський державний університет, за редакцією Л. Винара, О. Завальнюка. – Кам'янець-Подільський – К. – N.-Y. – Острог: Вид-во НаУОА, 2006. – С. 364–370.
60. Петрик А. До питання становлення боярських родів у період княжіння династії Романовичів. Король Данило Романович і його місце в українській історії / Львівський національний університет імені Івана Франка, Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Громадський комітет для відзначення 800-літнього ювілею короля Данила. Редколегія Я. Дашкевич та ін. – Львів: ВМС, 2003. – С. 137–142.
61. Петрик А. Ідеологія галицького боярства та її вплив на трансформацію Галицько-Волинської держави // Дрогобицький краєзнавчий збірник / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Зашкільняк, Я. Ісаєвич та ін. – Дрогобич: Коло, 2004. – Вип. 8. – С. 46–58.
62. Петрик А. Угорська партія в контексті політичного розвитку Галицько-Волинської держави // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2005. – Вип. 9. – С. 181–193.
63. Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 389 с.
64. Шараневич І. Історія Галицко-Володимирской Русы отъ найдавейших времен до року 1453. – Львов: Накладом автора, 1863. – 348 с.
65. Юрасов М. К. «Была ли жена Владимира Володаревича венгеркой?» // «Слово о полку Игоревім» та його доба. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. Галич, 24 жовтня 2007 р. – Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2007. – С. 136–140.
66. Bartnicki M. Polityka zagraniczna księcia Daniela halickiego w latach 1217 – 1264. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2005. – 251 s.
67. Bieniak J. Pakosław Młodszy // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1980. – T.25. – S. 42-43.

68. Bieniak J. Pakosław Stary // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1980. – T. 25. – S. 38–42.
69. Droba L. Stosunki Leszka Białego z Rusią i Węgrami // Rozprawy i spraswozdania z posiedzien wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności. – w Krakowie, 1881. – T. 13. – S. 361–429.
70. Fonalka M. A. Halicsi-Volhíniai évkönyv művelődéstörténeti vonatkozásai. – Debrecen: Debreceni Egyetem Kossuth egyetemi Kiadója, 2001. – 159 l.
71. Font M. Anrdás király politikája és hadjáratai // Századok. – 1991. – Évf. 125. – Sz. 1-2. – Old.107–144.
72. Font M. Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. – Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2005. – 330 l.
73. Font M. Einige räpräsentanten des Kleinadels im polnisch-ungarischen Grenzgebieten im 13 Jh. und die Zukunft ihrer Familie // Specimina nova universitatis quinqueecclesiensis. – 1995. – №9. – S. 237–250.
74. Font M. Przedstawiciele drobnej szlachty na pograniczu polsko-węgierskim w XIII wieku i losy ich rodzin // Cracovia. Polonia. Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofirowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej. – Kraków: Secesja, 1995. – S. 427–439.
75. Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich // Biblioteka Genealogiczna / Pod red. M. Górnoego. – Poznań – Wrocław: Wydawnictwo Historyczne, 2001. – T. 3. – 264 s.
76. Krupa K. Bojarzy w Haliczu (koniec XII – I poł. XIII w.) // Z dziejów Średniowiecznej Europy Środkowo-Wschodniej. Zbiór studiów / Pod red. J.Tyskiewicza // Fasciculi historici novi. – Warszawa: DIG, 1998. – Część 1. – T. 2. – S. 49–57.
77. Labuda G. Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji. – Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1983. – 308 s.
78. Lukačka J. Ludanice 1242 – 1992. – Ludanice: Obecny úrad, 1992. – 83 s.
79. Lukačka J. Najstaršie nitrianske šľachtické rody // Najstaršie rody na Slovensku. – Bratislava, 1994. – S. 105–108.
80. Miloš M. Cudzie etniká na stredovekom Slovensku. – Martin: Matica slovenska, 2006. – 519 s.
81. Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99 – 1264. Praca doktorska. – Kraków, 2007. – 240 s.
82. Semkowicz W. Paleografia łacińska. – Kraków: Universitas, 2007. – 541 s.
83. Urzędnicy małopolscy XII – XV wieku / Spisy, opracowania J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P. Wojciechowski, B. Wyrozumska // Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej / Pod. red. A. Gąsiorowskiego. – Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. – T. 4 Małopolska (województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie).
84. Walther J. L. Lexicon diplomaticum. Abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus et codicibus a seculo VIII. ad XVI. usque

- occurentes exponens, iunctis alphabetis et scripturae speciminibus integris / Studio I. L. Waltheri, cum praefatione I. D. Koeleri. – N.-Y.: Burt Franklin, 1966. – Pars 1-2. – 225 p.
85. Wertner M. Az Árpádkori bánok. Meghatározások és helyreigazítások // Századok. – Budapest: Kiadja a magyar történelmi társulat, 1909. – Évf.XLIII. – Old. 378–425, 473–495, 555–570, 656–668, 747–757
86. Wertner M. Az Árpádkori megyei tisztviselők. – Budapest: Az Athenaeum R. Társulat köbyvkiadó, 1897. – 102 l.
87. Wlodarski B. Polska i Rus (1194 – 1340). – Warszawa: PWN, 1966. – 326 s.
88. Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrech i Rusi. – Kraków: Nakładem polskiego Towarzystwa heraldycznego, 1932. – (III. Ród Dragów-Sasów do początku wieku XV). – 192 s.
89. Zsoldos A. Az Árpádok és allatvalóik (Magyarország története 1301-ig). – Debrecen: Csokonai kiadó, 1997. – 281 l.

TO THE QUESTION OF THE ETHNIC AND SOCIAL ORIGIN OF SUDISLAV (BERNATOVICH)?

M. Voloshchuk

*PreCarpathian National University by V. Stefanic,
57, Shevchenko Street, Ivano-Frankivs'k, 76000, Ukraine*

The article is devoted to the question of the origin of Sudislav/Soubislai, who was one of the most active supporters of Hungarian king Endre II and his sons – Calman and Endre in foreign-policy activity of Arpad dynasty in Galithia during 1209 – 1234th. The author means, that patronymus Bernatovich, which very actively use in the historiography, is not substantiated. The historian means Soudislav could belong to the family Loudan (was disposed in the north Hungarian comitat Turuch) in the property and social sense. His father (unknown name) was, maybe, Catholic priest, which was in the army of Bela III in Galithia during 1188 – 1190th), and his mother (also unknown name) descended, maybe, from north Galitian territory, or from region of Ponyzzia.

Keywords: *Sudislav, Subislaus, Endre II, Galithia, Hungarian kingdom, Arpads dynasty, boyars, narrative sources, diplomas.*